

Garantstelling Marktintroductie Innovatie land- en tuinbouw

Verkenning naar toepassing in de praktijk

Pieter Willem Blokland, Harold van der Meulen en Eric van Dijken

---

Garantstelling Marktintroductie Innovatie land- en tuinbouw

Verkenning naar toepassing in de praktijk

Pieter Willem Blokland, Harold van der Meulen en Eric van Dijken¹

¹ CAH Vilentum

Project (BO-12.06-002-010) Rol financieringsbeleid van verduurzaming. Dit onderzoek is uitgevoerd binnen het Beleidsondersteunend onderzoek in het kader van LNV-programma BO-03 Economische perspectiefvolle agroketens. De projectleiding was in handen van Harold van der Meulen (LEI). Contactpersonen vanuit de opdrachtgever waren Roelf Gravemeijer en Karel van Bommel (beiden ministerie van Economische Zaken).

LEI Wageningen UR

Wageningen, oktober 2013

LEI Nota 13-088

Pieter Willem Blokland, Harold van der Meulen en Eric van Dijken, 2013. *Garantstelling Marktintrductie Innovatie land- en tuinbouw; Verkenning naar toepassing in de praktijk*. Wageningen, LEI Wageningen UR (University & Research centre), LEI Nota 13-088. 26 blz.; 3 fig.; 2 tab.; 10 ref.

Dit rapport is gratis te downloaden op www.wageningenUR.nl/lei (onder LEI publicaties).

© 2013 LEI Wageningen UR

Postbus 29703, 2502 LS Den Haag, T 070 335 83 30, E informatie.lei@wur.nl,

www.wageningenUR.nl/lei. LEI is onderdeel van Wageningen UR (University & Research centre).

LEI hanteert voor haar rapporten een Creative Commons Naamsvermelding 3.0 Nederland licentie.

© LEI, onderdeel van Stichting Dienst Landbouwkundig Onderzoek, 2013

De gebruiker mag het werk kopiëren, verspreiden en doorgeven en afgeleide werken maken. Materiaal van derden waarvan in het werk gebruik is gemaakt en waarop intellectuele eigendomsrechten berusten, mogen niet zonder voorafgaande toestemming van de derde gebruikt worden. De gebruiker dient bij het werk de door de maker of de licentiegever aangegeven naam te vermelden, maar niet zodanig dat de indruk gewekt wordt dat zij daarmee instemmen met het werk van de gebruiker of het gebruik van het werk. De gebruiker mag het werk niet voor commerciële doeleinden gebruiken.

LEI aanvaardt geen aansprakelijkheid voor eventuele schade voortvloeiend uit het gebruik van de resultaten van dit onderzoek of de toepassing van de adviezen.

Het LEI is ISO 9001:2008 gecertificeerd.

LEI Nota 13-088

Foto omslag: Hollandse Hoogte/Ger Loeffen

Inhoud

	Samenvatting	5
	S.1 Belangrijkste uitkomsten	5
	S.2 Overige uitkomsten	5
	S.3 Methode	6
1	Inleiding	7
	1.1 Aanleiding	7
	1.2 Doelstelling	7
	1.3 Aanpak	8
2	De regeling beknopt	9
	2.1 Garantstelling Marktintroductie Innovaties	9
	2.1.1 Pilot Rondeelstal	9
	2.1.2 Welke innovaties vallen onder de regeling?	9
	2.1.3 Werking van de regeling	9
	2.2 Voorwaarden van de regeling	10
3	De regeling volgens het bankwezen	11
	3.1 Inleiding	11
	3.2 Behoeftte aan de regeling	11
	3.3 Invulling van de regeling	11
	3.3.1 Ontheffing hoofdelijke aansprakelijkheid	11
	3.3.2 De waarde van afnamecontracten bij de introductie van duurzame innovaties of marktconcepten	12
	3.3.3 De rol van maatschappelijke organisaties	12
	3.3.4 Hoogte van de garantstelling	12
	3.3.5 Aantal pilots	12
	3.3.6 Meer-investering	13
	3.3.7 Marktfalen	13
	3.3.8 Looptijd	13
	3.3.9 Aantal initiatieven en budget	13
	3.3.10 Provisie	14
	3.4 Risico en beoordeling van de regeling	14
	3.4.1 Risico	14
	3.4.2 Beoordeling	14
4	Effect van de regeling	15
	4.1 Inleiding	15
	4.2 Gebruik van de regeling	15
	4.3 Default risk	17
	4.4 Bepalen meer-investeringen en beoordeling	18
	4.5 Provisie	18
5	Conclusies en aanbevelingen	19
	5.1 Conclusies	19
	5.2 Aanbevelingen	19
	Literatuur en websites	21

Bijlage 1	Overzicht regelingen Garantstelling Landbouw en Garantstelling Landbouw Plus	22
Bijlage 2	Geïnterviewde personen	24

Samenvatting

S.1 Belangrijkste uitkomsten

Vanuit kredietinstellingen bestaat de behoefte aan een garantstelling die de introductie van duurzame (systeem)innovaties vergemakkelijkt. De beoogde regeling Garantstelling Marktintroductie Innovaties van het ministerie van EZ kan in deze behoefte voorzien. Zeker als deze regeling het kapitaalrisico dat innovatieve ondernemers lopen, ondervangt. Kredietinstellingen zijn door het economisch klimaat en aangescherpte voorwaarden op het verstrekken van kredieten kritisch en geneigd risico's te mijden.

De beoogde regeling Garantstelling Marktintroductie Innovatie land- en tuinbouw is voortgekomen uit een succesvolle pilot met de bouw van Rondeelstallen. De regeling is speciaal gericht op innovatieve duurzame concepten. Gebleken is dat de huidige regelingen garantstelling landbouw en garantstelling landbouw plus niet voorzien in de kapitaalrisico's die ontstaan bij systeeminnovaties (zie hoofdstuk 2).

Kredietinstellingen kijken bij een financieringsaanvraag sterk naar het businessplan van de ondernemer. Vooral de visie op de markt, omgeving en de (ondernemerschaps)historie van de ondernemer zijn belangrijk bij de beoordeling. Om innovatieve duurzame concepten te stimuleren wordt het ontheffen van hoofdelijke aansprakelijkheid als noodzakelijk gezien om echte innovatieve initiatieven van de grond te krijgen. Ondernemers worden hierdoor ondersteund en staan minder bloot aan financiële risico's (zie hoofdstuk 3,4 en 5).

Een regeling Garantstelling Marktintroductie Innovatie land- en tuinbouw naast de bestaande regelingen garantstelling landbouw en garantstelling landbouw plus kan innovatieve ondernemers helpen. Deze regeling zou het hele jaar opengesteld moeten zijn. Bij de invulling van de regeling is het belangrijk om helder te communiceren welke soort investeringen in aanmerking komen. Het benodigd budget wordt geschat op € 50 mln. met een maximumhoogte van de garantstelling van € 2,5 mln. Specifiek aan deze regeling is dat voorgesteld wordt om maximaal de eerste 5 jaar hoofdelijke aansprakelijkheid uit te sluiten en dat de meer-investering volledig door de overheid is afgedekt voor risico van marktfalen. Na het verstrijken van deze termijn is een belangrijk deel van het risico van marktintroductie voorbij en kunnen dezelfde voorwaarden gelden als bij de garantstelling landbouw plus (zie hoofdstuk 5).

S.2 Overige uitkomsten

Commitment van retailers en ketensamenwerking is belangrijk om marktintroducties, specifiek voor duurzaam geproduceerde producten, te laten slagen. Echter, uit de praktijk blijkt dat het afsluiten van afname-contracten geen zekerheid biedt (zie hoofdstuk 3 en 5).

Bij de uitvoering van de regeling is het gewenst om heldere uitgangspunten van de regeling te formuleren. Alle type duurzame innovaties die vertaald worden naar de markt kunnen in de regeling worden betrokken. Hierbij kan aangesloten worden bij de sectorale innovatieagenda's die vanuit de topsectoren zijn opgesteld (zie hoofdstuk 5).

Laat de beoordeling van de aanvragen uitvoeren door een onafhankelijke commissie van deskundigen. Binnen die commissie moet er dan een kader zijn van wat onder duurzaam en innovatief verstaan dient te worden. De genoemde commissie zou viermaal per jaar bij elkaar dienen te komen om de doorlooptijd van de financieringsprocessen niet te veel op te laten lopen (zie hoofdstuk 5).

S.3 Methode

Door middel van een deskstudie is door LEI Wageningen UR in beeld gebracht hoe de regeling binnen de garantiefaciliteiten van het ministerie van EZ past, welke invulling de regeling zou moeten krijgen en aan welke voorwaarden moeten worden voldaan door de aanvragers (zie hoofdstuk 1 en 2). Ook zijn er interviews gehouden bij diverse kredietinstellingen. Hierbij is de visie van deze kredietinstellingen bij het opzetten van de garantiefaciliteit onderzocht (zie hoofdstuk 3). Hierna is de praktische toepassing van de nieuwe regeling verkend (zie hoofdstuk 4 en 5).

---

1 Inleiding

1.1 Aanleiding

De marktintroducties van duurzame innovaties vergen veelal omvangrijke investeringen. De bijdrage die subsidies hieraan kunnen leveren is relatief beperkt. Ten eerste omdat een subsidie geen oplossing biedt voor de onzekerheid over de toekomst van het bedrijf bij het falen van de markt. Een subsidie verlaagt de kosten van de innovatieve investering, maar biedt geen vangnet in het geval dat de innovatie niet slaagt. Ten tweede zal de subsidiebijdrage van de overheid in relatie tot de kosten voor de investering beperkt zijn en daarom een weinig stimulerend effect kunnen hebben op een groot risico dat door ondernemers genomen wordt.

Mede op basis van ervaringen in door het toenmalige LNV geïnitieerde innovatieprogramma's werd een knelpunt geconstateerd in de marktintroductiefase van innovaties. Het gaat hierbij om het grote kapitaalrisico dat voorloperbedrijven lopen, die als eerste prototypen van innovaties in de praktijk toepassen. Deze voorlopende ondernemers, die geïnteresseerd zijn om met nieuwe systemen aan de slag te gaan en bereid zijn hun nek uit te steken, worden afgeschrikt door grote financiële risico's. Tegelijkertijd zijn financiers niet altijd bereid of in staat om (grote) financiële risico's te lopen bij investeringen in nog niet bewezen proces- en productinnovaties die maatschappelijk wel gewenst zijn.

Door bovenstaande knelpunten blijven innovaties vaak in de eerste fase steken. Dit komt omdat ondernemers en financiers het niet aandurven om in een innovatie te investeren.

Risico's horen bij het ondernemerschap. Echter, bij het ontwikkelen van een innovatie is het risico en de onzekerheid meestal groter dan bij het adopteren van een innovatie in een later stadium. Dit belemmert het uitvoeren van innovatieve ideeën. De belangrijkste belemmering die wordt genoemd, is het risico dat het bedrijf failliet gaat wanneer de markt voor de nieuwe producten onvoldoende blijkt te zijn. Juist op de onderdelen milieu, klimaat, biodiversiteit, waterbeheer en dierenwelzijn bestaat het risico dat de consument niet betaalt voor de eisen die zij als burgers aan de sector stellen. Het publieke belang kan in dit geval onvoldoende door marktpartijen worden geborgd. Er is dan ook sprake van marktfalen en daarmee van een publieke taak.

Door middel van de Garantieregeling Marktintroductie Innovaties (GMI) wil het ministerie van Economische Zaken innovatieve ondernemers in de land- en tuinbouw ondersteunen bij de marktintroductie van een innovatie. Via garanties kunnen leningen door private partijen mogelijk worden gemaakt, of tegen een lagere rente tot stand komen. In dit geval is het noodzakelijk dat private partijen de benodigde middelen voor de investering beschikbaar stellen. De overheid staat garant voor een gedeeltelijke terugbetaling van de middelen indien de innovatie niet opbrengt wat de verwachting was. In tegenstelling tot investeringssteun door directe subsidies, kan hier met substantiëlere bedragen worden gewerkt. Naast het afdekken van (een deel van) het risico voor de financiers, zal de garantstelling ook (een deel van) het risico voor de primaire ondernemers moeten afdekken. Het risico op faillissement bij het mislukken van een marktintroductie moet worden verminderd.

1.2 Doelstelling

De door het ministerie van EZ voorgestelde invulling voor de primaire land- en tuinbouw van de Garantieregeling Marktintroductie Innovaties verkennen naar toepassing in de praktijk. Dit betekent enerzijds onderbouwing van voorwaarden/invulling van de regeling. Indien zich anderzijds knelpunten aandienen, het ministerie van EZ adviseren in gewenste aanpassingen.

Belangrijke vragen hierbij zijn:

1. Wat zijn de eerste ervaringen met de pilot garantstelling Rondeelstallen en wat is de verdere bruikbaarheid van de regeling?
2. Hoe wordt bepaald wat de meer-investeringen van een duurzame innovatie zijn?
3. Hoe kan het beste bepaald worden welke innovatieprojecten in aanmerking komen?
4. Wat is de gewenste looptijd van de GMI en hoe kan de garantstelling het beste (jaarlijks) ingeperkt worden?
5. Welke vormen van commitment zoals afnemerscontracten of financiële bijdrage van dergelijke projecten zijn reëel om gevraagd te worden?
6. Wat zijn de verwachte effecten van de regeling, hoeveel kapitaal zal hiermee gemoeid zijn?
7. Hoeveel provisie is wenselijk?
8. Zijn er ook mogelijkheden om maatschappelijke organisaties te committeren aan het initiatief?
9. Wat is de verwachte default risk van de beoogde regeling?

1.3 Aanpak

Door middel van een deskstudie is in beeld gebracht hoe de regeling binnen de garantiefaciliteiten van het ministerie past, welke invulling de regeling zou moeten krijgen en aan welke voorwaarden moet worden voldaan door de aanvragers (hoofdstuk 2). Daarnaast zijn interviews gehouden bij diverse banken. Aan de hand van een vragenlijst is ingegaan op de visie van de banken op het opzetten van de GMI (hoofdstuk 3).

Op basis van de deskstudie en interviews zijn de effecten van de nieuwe regeling GMI verkend naar toepassing in de praktijk (hoofdstuk 4). De nota wordt afgesloten met de belangrijkste conclusies en aanbevelingen (hoofdstuk 5).

---

2 De regeling beknopt

2.1 Garantstelling Marktintroductie Innovaties

Het ministerie van EZ heeft ervaren dat er bij de marktintroductiefase van innovaties in de land- en tuinbouw knelpunten ontstaan. Dit heeft vooral betrekking op de kapitaalrisico's die bedrijven lopen bij de introductie van de innovatie op de markt. Het ministerie wil hiervoor een regeling opzetten die kan bijdragen aan het verminderen van de risico's die ondernemers lopen. De regeling Garantstelling Marktintroducties Innovaties zou hierin moeten kunnen voorzien.

2.1.1 Pilot Rondeelstal

In 2010 heeft minister Verburg van het toenmalige ministerie van LNV de bouw van een tweede integraal duurzame stal voor legkippen, de Rondeelstal, ondersteund door middel van een pilot onder de Garantstelling Landbouw. (LNV, 2010). De eieren van deze legkippen worden met 3 sterren van het Beter Leven-keurmerk van de Dierenbescherming en Milieukeur in de winkelschappen gelegd.

De minister heeft onder de Regeling Garantstelling Landbouw Plus ontheffing verleend van de hoofdelijke aansprakelijkheid. Dit betekent dat, mocht de investering tegen de verwachting in niet renderen, de overige bedrijfsonderdelen kunnen worden voortgezet. Het werd hiermee voor de ondernemer makkelijker om te investeren in het duurzame stalconcept.

Inmiddels hebben een drietal Rondeelstallen van een zogenoemde maatwerkgarantiefaciliteit plus gebruik gemaakt. Hieruit is de ontwikkeling van de regeling GMI voorgekomen speciaal gericht op innovatieve duurzame concepten.

2.1.2 Welke innovaties vallen onder de regeling?

De regeling is gericht op systeeminnovaties die maatschappelijke doelen op het terrein van dierenwelzijn, milieu, energieverbruik, diergezondheid en landschappelijke inpassing realiseren en/of verbeteren. De innovatie moet betrekking hebben op nieuwe en integrale bedrijfs- en houderijsystemen die wijzigingen in de gangbare bedrijfsvoering en management met zich mee brengen. Daarnaast moeten er nieuwe markt- en ketenconcepten worden ontwikkeld.

2.1.3 Werking van de regeling

De regeling heeft als doel om kapitaalrisico's te verminderen door middel van garantstelling door de overheid. Hiervoor heeft EZ al twee regelingen voor de agrarische sector, namelijk de garantstelling landbouw (GL) en de garantstelling landbouw plus (GL+). In bijlage 1 worden de regelingen weergegeven. Het verschil tussen de regeling GL en GL+ is vooral dat om in aanmerking te komen voor de GL+ minimaal 50% van de investeringen duurzaam en milieuvriendelijk is. Dit komt tot uiting door in de glastuinbouw te investeren in een Groen Label Kas (GLK) en in de veehouderij te investeren in een stal die voldoet aan de eisen van de Maatlat Duurzame Veehouderij (MDV). Bij beide regelingen zijn ondernemers hoofdelijk aansprakelijk voor eventuele verliezen.

Gebleken is dat de bovenstaande regelingen niet voorzien in de kapitaalrisico's die ontstaan bij systeeminnovaties en dus geen stimulans zijn voor deze innovaties. Daarom zijn er twee mogelijke opties voor de regeling GMI ontwikkeld, namelijk:

- garantstelling plus zonder hoofdelijke aansprakelijkheid;
- garantstelling plus verlies meer-investering.

De eerste optie heeft dezelfde uitgangspunten als de GL+, maar als extra aanvulling dat er ontheffing wordt verleend voor de hoofdelijke aansprakelijkheid. In de Rondeel-pilot is dit al in de praktijk

---

gebracht. Hier is de innovatieve stal 'apart' gezet van het bedrijf waardoor een eventueel faillissement geen grote gevolgen heeft voor het 'gangbare' bedrijf. Dit is al in paragraaf 2.1.1 beschreven.

Het opheffen van de hoofdelijke aansprakelijkheid biedt geen oplossing voor bedrijven die een systeeminnovatie ontwikkelen dat invloed heeft op het hele bedrijf. Indien de innovatie zichzelf niet uit de markt kan terugverdienen, heeft dit effect op de gehele bedrijfsvoering en kan dit een faillissement tot gevolg hebben. Voor deze gevallen is nagedacht over een variant waarin de meer-investeringen die vereist zijn voor de innovatie worden afgedekt voor de regeling. In deze variant nemen, in het geval van het marktfalen van de innovatie, de overheid en overige financiers het verlies op de extra (innovatie) lening.

De exacte invulling van de regeling is op moment van schrijven niet bekend. Dit zal mede op basis van dit rapport door het ministerie bepaald worden.

2.2 Voorwaarden van de regeling

Mede naar aanleiding van de Rondeel-pilot zijn een aantal voorwaarden/criteria opgesteld waaraan aanvragers/innovaties moeten voldoen. De voorwaarden die de regeling stelt zijn:

- De investering betreft een systeeminnovatie gericht op het realiseren van maatschappelijke doelen op het terrein van dierenwelzijn, milieu, energieverbruik, diergezondheid en landschappelijke inpassing;
- De investering betreft nieuwe integrale bedrijfs- en houderijsystemen die wijzigingen in de gangbare bedrijfsvoering en management met zich meebrengen;
- Het betreft de ontwikkeling en introductie van nieuwe markt- en ketenconcepten;
- Er is een substantiële financiële bijdrage van private partijen om te voorkomen dat er innovaties worden bevorderd die op voorhand niet gedragen worden;
- De betreffende primaire ondernemer brengt een deel van zijn eigen vermogen als kapitaal in om ervoor te zorgen dat hij vanuit zijn ondernemerschap kiest voor de investering;
- Op basis van beschikbare zekerheden van de ondernemer zal de kredietinstelling ten minste 90% van de executiewaarde in onroerende zaken financieren en ten minste 70% van de executiewaarde van de roerende zaken. Deze eisen zijn vanwege het laten vervallen van de hoofdelijke aansprakelijkheid, dan wel onderdeel van het kwijtschelden van de desinvestering, strenger dan in gangbare aanvragen voor garantstelling;
- De garantstelling heeft alleen betrekking op leningen die zijn afgesloten met een kredietinstelling (bank);
- Ondersteuning van maximaal drie prototypen van een bepaald innovatief bedrijfssysteem en maximaal 10 prototypen per veehouderijketen (melkvee, varkens, pluimvee), dan wel plantaardige keten (tuinbouw, akkerbouw);
- De innovatie voldoet aan de overige voorwaarden van de module 'Garantstelling Plus' uit de Regeling LNV-subsidies. Echter, waar het gaat om de voorwaarden Maatlat duurzame veehouderij, dan wel Groen Label kan dit systeeminnovaties in de weg staan. Daarom is het noodzakelijk gebruik te maken van beoordelingen van experts. Daarbij wordt naar de verschillende aspecten van duurzaamheid gekeken en wordt de lat hoog gelegd.

De exacte invulling van de voorwaarden die het ministerie eventueel stelt aan de regeling zullen nog nader door het ministerie moeten worden bepaald.

---

3 De regeling volgens het bankwezen

3.1 Inleiding

Dit hoofdstuk geeft een weergave van de resultaten uit de interviews met kredietinstellingen. Aan de hand van een vragenlijst zijn enkele deskundigen van kredietinstellingen benaderd en ondervraagd. De onderwerpen die aan bod zijn gekomen zijn of er behoefte is aan de regeling, de praktische invulling en het risico van de lening voor de overheid en het bedrijfsleven. De namen van de geïnterviewde personen staan vermeld in bijlage 2.

3.2 Behoefte aan de regeling

Uit de interviews blijkt dat de kredietinstellingen behoefte hebben aan een garantstelling die de marktintroductie van duurzame systeeminnovaties vergemakkelijkt. Zowel in de dierlijke sector als in de plantaardige sector is die behoefte er, waarbij er misschien wel een onderscheid aan te brengen is in het type innovaties waar behoefte aan is. Er liggen concrete aanvragen op het gebied van mestverwerking. De geïnterviewden geven aan dat op dit gebied nog veel ontwikkeling mogelijk is die baat zou kunnen hebben bij een garantstelling. Maar ook binnen de tuinbouw zijn er initiatieven die baat zouden kunnen hebben bij een Garantiefaciliteit Marktintroductie Innovatie.

Daar komt bij dat de introductie van BASEL III maakt dat banken kritischer zijn op risico. Risk-managers zijn meer en meer gefocust op het risicoprofiel van een bedrijf en zullen bij een garantstelling eerder geneigd zijn om hun fiat te verlenen. Wel wordt door de geïnterviewden benadrukt dat een goede business-case het eerste vereiste is. Natuurlijk moet er ook sprake zijn van een goed 'what if'-scenario.

Garantstellingen faciliteren maar zijn geen voorwaarde; men geeft ook aan dat sommige concepten uitgerold kunnen worden door de bevlieging van ondernemers. Technische aanpassingen en innovaties zijn beperkt en dergelijke initiatieven zullen waarschijnlijk niet succesvoller worden door een garantstelling. Marktinnovaties vragen niet per definitie om een garantstelling; vaak moeten ze vanuit de vraagzijde tot wasdom komen. Daarbij heeft de lengte van de keten invloed op de snelheid van aanpassingsmogelijkheid.

De geïnterviewden verschillen van idee over de wijze hoe de aandachtsgebieden gedefinieerd dienen te worden. Sommigen pleiten voor de definitie van aandachtsgebieden. Iemand anders suggereert om in dit kader aansluiting te zoeken met bestaande regelgeving zoals WBSO, MIA, VAMIL, EIA enzovoort.

3.3 Invulling van de regeling

In deze paragraaf wordt per onderwerp apart ingegaan op de invulling van de regeling GMI.

3.3.1 Ontheffing hoofdelijke aansprakelijkheid

Doordat de agrarische sector relatief kleine ondernemingen kent, maakt het voorlopers relatief terughoudend in het implementeren van initiatieven. De ontheffing hoofdelijke aansprakelijkheid is hierbij noodzakelijk om echte innovatieve initiatieven over de streep te trekken. De pionier verdient complimenten en hoofdelijke aansprakelijkheid werkt remmend op het introduceren van innovaties. De eerste ondernemer die met een innovatief systeem komt ervaart meestal vooral de tegenslagen en kinderziektes en ervaart in beperkte mate de voordelen die de 3e, 4e en 5e ondernemer wel ervaren. De mogelijkheid om de ondernemer hierbij niet hoofdelijk aansprakelijk te stellen, wordt wel als een aanwinst gezien en ligt ook in de lijn met de regelingen die binnen het reguliere mkb gangbaar zijn.

Innovatieve investeringen worden vaak in een aparte bv geëxploiteerd en gefinancierd om zodoende aansprakelijkheidsrisico voor de ondernemer in te perken.

Er wordt verondersteld dat met garantstelling de bank over de streep getrokken wordt, maar met uitsluiting hoofdelijke aansprakelijkheid trek je juist de ondernemer over de streep. In het geval van de ronddeest-pilot bijvoorbeeld zou het totale bedrijf meegaan bij het mislukken van de introductie. De ondernemer vindt dan gauw dat hij beter het risico niet kan nemen.

3.3.2 De waarde van afnamecontracten bij de introductie van duurzame innovaties of marktconcepten

De geïnterviewden zijn helder als het op afnamecontracten aankomt. Tijdens een crisis (EHEC en dergelijke) blijkt dat afnamecontracten niets waard zijn. In de retail worden wel intentieverklaringen afgegeven, maar harde afnamecontracten worden niet (meer) gegeven. In de praktijk worden contracten opengebroken als zaken niet lopen als gewenst. Als voorbeeld wordt het convenant 'Opschaling Biologische Varkenshouderij' (rond 2000) aangehaald waar onder andere Dumeco en Albert Heijn in participeerden. Echter, halverwege de looptijd is deze samenwerking opgezegd en ook al is de afwikkeling op een correcte manier verlopen, animo om wederom afnamecontracten aan te gaan is er niet.

Vooraf in de vleessector groeien bepaalde innovatieve concepten op een natuurlijke wijze waarbij vraag en aanbod beide stapsgewijs groeit. Dat is een groot verschil met het Ronddeestconcept: hierbij werd een grote stap gezet aan de aanbodzijde waarbij het een groot vraagteken was of de markt het aanbod tegen een veel hogere prijs zou accepteren.

Kredietinstellingen kijken sterk naar het businessplan en de ondernemer. Een ondernemer zonder sterk track-record komt over het algemeen niet makkelijk in aanmerking voor financiering. Zo kijken banken ook naar afnamecontracten: mooi als ze er zijn, maar niet noodzakelijk of zaligmakend. Visie op de markt en historie van de ondernemer zijn belangrijker.

3.3.3 De rol van maatschappelijke organisaties

Men ziet wel een zeer bescheiden rol voor ngo's in het ondersteunen van innovatieve duurzame initiatieven. Het advies is echter: laat de bal daarbij heel duidelijk liggen bij de ondernemer of innovator. Hij/zij moeten leidend zijn. Maatschappelijke organisaties kunnen vooral een rol spelen in de uitrol van bepaalde marktinitiatieven, maar deze rol zal (zeer) beperkt zijn. De verwachtingen zijn dan ook niet hoog.

3.3.4 Hoogte van de garantstelling

Meerdere keren in de interviews wordt aangegeven dat de regeling, qua uitwerking, niet te star moet zijn. De regeling zou ook zo veel mogelijk moeten aansluiten bij de huidige GL+-regeling. Dit betekent een garantstelling van 80% van de lening en dat achterstelling mogelijk is indien het bedrag van de achtergestelde lening niet hoger is dan het eigen vermogen van het bedrijf. De looptijd van de achtergestelde lening zou maximaal tien jaar mogen bedragen, waarbij de lening niet lineair hoeft te worden afgelost. De lengte van de garantstelling zal ook sterk afhangen van het financieringsbedrag. Een puur technische innovatie zal een kortere looptijd hebben dan een totaal nieuw stalsysteem.

3.3.5 Aantal pilots

Het aantal pilots dat wenselijk is, is sterk afhankelijk van het soort initiatief. Hierbij is het advies om de regeling niet in beton te gieten. Bij een concept als 'Rondeest' lijken maximaal 5 projecten voldoende; misschien zijn bij een ander initiatief 10 wenselijk. Het is afhankelijk van de complexiteit, het innovatieve risico en de kritische massa die voor elk initiatief kunnen verschillen. Het aantal pilots dient wel een voldoende omvang te hebben om genoeg kennis te genereren. Sommige geïnterviewden pleiten voor een commissie van 'wijze heren (m/v)' die de aanvragen beoordelen naar analogie van de beoordelingscommissies zoals die samengesteld is voor Small Business Innovation Research

---

Programma (SBIR). Ook wordt de opmerking gemaakt welke fase van innovatie gestimuleerd dient te worden. In dit kader wordt geadviseerd ook te kijken naar de SBIR-regeling en de regeling Innovatiekrediet.

Daarnaast wordt er ook gesuggereerd om elke bank een budget te geven waarmee ze de regeling zelf vorm kunnen geven (naar analogie van de Borgstellingskrediet MKB (BMKB-regeling). Dan leg je de verantwoordelijkheid bij de keuze van welke marktinitiatieven worden gefinancierd in combinatie met garantstelling bij de banken neer. Op deze wijze kan de doorloopsnelheid verhoogd worden zonder extra te hoeven investeren in de uitvoering van de regeling.

Het succes van de regeling is mede afhankelijk van de voorwaarden die door het ministerie aan de regeling worden gesteld. Het ministerie dient heldere kaders te schetsen, zo veel mogelijk aansluitend aan bestaande regelgeving zoals genoemde WBSO, MIA, VAMIL en EIA. Het is voor banken niet ongewoon om voor projecten te kiezen. Dit gebeurt ook al bij groenfinancieringen en dergelijke.

3.3.6 Meer-investering

Bij de ronddeelstal was het relatief makkelijk te bepalen wat de innovatieve component in de financiering is. Voor de land- en tuinbouw zijn er standaardinvesteringsnormen te vinden in de Kwantitatieve Informatie (KWIN) Veehouderij en Glastuinbouw. Bij vergelijking van deze bedragen met de voorgenomen investeringen in het innovatieve project kan helder gemaakt worden wat de meer-investeringen zijn. Daarnaast hanteren banken binnen een aantal sectoren redelijk uniforme financieringsnormen en kunnen die ook als een richtlijn gebruikt worden.

Bij andere cases zal dat lastiger zijn. Kijken naar wat een innovatie waard is zonder het innovatieve deel kan een optie zijn.

Op de vraag hoe de meer-investeringen bepaald kunnen worden, kon geen eenduidig antwoord gegeven worden. Bij een stalsysteem en KWIN-normen kan men zich wel iets voorstellen. Bij een technisch systeem zoals aardwarmte wordt het al een stuk lastiger. Vandaar dat door de geïnterviewden ook gesteld werd dat de relevante regelgeving flexibiliteit moet hebben.

3.3.7 Marktfalen

Bij de introductie van een nieuw product kan er een tegenvallende vraag vanuit de markt zijn, maar ook in het productieproces kunnen zaken fout gaan die maken dat een innovatie niet slaagt. Dit zou voor de garantie niet uit mogen maken. Alle geïnterviewden geven aan dat het risico van falen door zowel techniek als markt gedekt moeten worden in de regeling. De pionier loopt op beide vlakken een risico met het implementeren van innovaties. Met het uitsluiten van het technisch risico ontstaat de kans op juridische touwtrekkerij bij falen waar geen enkele partij op zit te wachten.

3.3.8 Looptijd

De geïnterviewden geven aan dat het voor de hand zou liggen om de looptijd van de garantstelling aan te laten sluiten aan de looptijd van de lening waarbij het maximum gelijkgesteld wordt aan de looptijd van de reguliere Garantstelling Landbouw, zijnde 20 jaar. Tegelijkertijd geeft men ook aan dat na 3-5 jaar bij de meeste projecten het innovatieve risico er wel af is. Bij technische innovaties is het eerste jaar nodig voor de bouw, het tweede jaar voor inregelen en proefdraaien van een installatie en pas op zijn vroegst in het derde jaar kan een installatie draaien. Na die tijd is wel helder of een project geslaagd is of niet. Daarmee zou ook gerechtvaardigd kunnen worden dat na 5 jaar het financieringsrisico overgaat naar de garantstellingsregeling plus (GL+).

3.3.9 Aantal initiatieven en budget

De geïnterviewden verwachten circa 5 aanvragen per sector per jaar die in aanmerking zouden kunnen komen voor de regeling. De verwachting is dat het jaarlijks aantal initiatieven lager zal liggen dan het aantal aanvragen voor GL+. Hierbij wordt opgemerkt dat het succes van de regeling ook sterk

---

af zal hangen van de complexiteit van de regeling. Er zijn een aantal 'vergelijkbare' regelingen. Zo heeft de ABN Amro Bank sinds 2012 'de Groei- en Innovatielening' (dekking 50%) geïntroduceerd die veel vergelijkbare eigenschappen in zich heeft. Deze regeling heeft echter wel strenge voorwaarden. Daarnaast kent het Ministerie van EZ subsidieregelingen op het gebied van innovatie, zoals de Marktintroductie energie-innovaties (MEI) en Samenwerking bij innovatie (Sinno).

3.3.10 Provisie

Binnen de reguliere Garantstelling Landbouw en GL+ wordt de provisie van 3% als hoog ervaren. Sommige geïnterviewden suggereren om aan te sluiten bij het percentage van 1% dat geldt binnen GL voor jonge ondernemers. Eén geïnterviewden stelt voor om de provisie jaarlijks in rekening te brengen, naar analogie van het BMKB, afhankelijk van de hoogte van de garantie en het percentage eigen inbreng in het project. Op die manier stimuleer je de ondernemers om af te lossen en ook zelf een aanzienlijk deel eigen vermogen in te brengen.

3.4 Risico en beoordeling van de regeling

3.4.1 Risico

De banken schatten in dat het default-risico (kredietrisico) niet veel hoger zal liggen dan bij de reguliere GL (uit informatie van het ministerie van EZ gesteld op 0,6%). Tegelijkertijd geven zij aan het lastig te vinden dit te onderbouwen. Behalve één geïnterviewden die aangaf bij een regeling als deze nog kritischer in de beoordeling van het ondernemersplan te zijn en daarmee het default-risico te beperken. Ten aanzien van de beoordeling kan het ministerie zelf ook extra scherp toetsen op de haalbaarheid van de marktintroductie. Het gaat om een extra garantstelling voor de marktintroductie van een innovatie. Net als bij de reguliere garantstelling lopen banken zelf ook een risico van 20% bij in gebreke stelling. Default risk bij garantstelling in de agrarische sector ligt ook lager dan in het mkb.

3.4.2 Beoordeling

Een aantal geïnterviewden suggereren om de beoordeling van de aanvragen te laten uitvoeren door een onafhankelijke commissie van 'wijze mannen (m/v)', zie ook paragraaf 3.3.5. Binnen die commissie moet er dan een kader zijn van wat onder duurzaam en innovatief verstaat dient te worden. Dit systeem kent een voordeel. De lijnen tussen beoordeling en het ministerie zijn kort en het ministerie heeft een goed beeld van wat er aan aanvragen binnenkomt en de kwaliteit hier van. Dit gezegd hebbende, is een nadeel van dit systeem dat het de efficiëntie van de regeling in de weg staat. Banken kunnen niet snel reageren op vragen uit de markt en zijn afhankelijk van een gremium wat enkele malen per jaar bij elkaar komt en waarmee niet snel geschakeld kan worden.

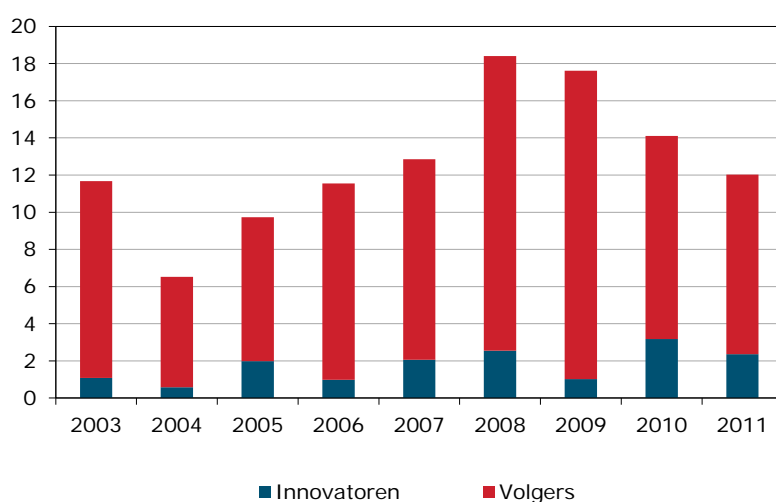
4 Effect van de regeling

4.1 Inleiding

De verwachte effecten van de nieuwe regeling GMI worden in dit hoofdstuk beschreven. Er wordt, vanuit een reflecterende rol vanuit de onderzoekers, gekeken naar het gebruik van de regeling, de default risk, hoe de meer-investeringen kunnen worden bepaald en als laatste de provisie. Dit hoofdstuk behandelt de bovengenoemde onderwerpen met als doel om het besluitvormingsproces bij het ministerie van EZ te voorzien van informatie.

4.2 Gebruik van de regeling

Het is niet eenvoudig om in te schatten hoeveel bedrijven gebruik zullen maken van de regeling. Op basis van een aantal onderzoeken die gedaan zijn en cijfers over aantal verstrekkingen van GL en GL+ en bedrag van verstrekte garanties kan wel een 'best educated guess' opgesteld worden. Het percentage bedrijven in de land- en tuinbouw met een product of procesvernieuwing in de periode 2007-2011 lag rond de 15%, zie figuur 4.1 (Galen en Van der Meer, 2013).

Figuur 4.1 Percentage bedrijven met een product- of procesvernieuwing, in % van het totaal aantal bedrijven

Bron: LEI informatienet, Innovatie enquête.

Hiervan blijft het aantal bedrijven dat aangeduid kan worden als innovator, bedrijven die als eerste in Nederland een vernieuwing hebben uitgevoerd, beperkt tot circa 2% in de laatste jaren. Omgerekend zijn dus ongeveer 1.350 primaire land- en tuinbouwbedrijven jaarlijks bezig met innovaties.

In de innovatiemonitor-enquête is in 2010 gevraagd aan de ondernemers welke motieven belangrijk werden gevonden voor hun vernieuwingen en innovaties (Van Galen, 2012). Dierenwelzijn en -gezondheid en arbeid zijn een belangrijk motief (figuur 4.2). Ook het verbeteren van het imago van de sector wordt in veel vernieuwingsprocessen belangrijk gevonden. Het verbeteren van de marktpositie van de bedrijven blijkt eveneens een belangrijk motief voor vernieuwing. Hiermee wordt het beeld bevestigd dat de strategie van ondernemers meer en meer verschuift van kostprijs en

schaalvergroting naar marktontwikkeling en waarde creatie. Dit sluit aan bij de doelstellingen van de innovatieregeling waarbij aansluiting wordt gezocht bij de programmalijnen van de sectorale innovatieagenda's in de land- en tuinbouw.

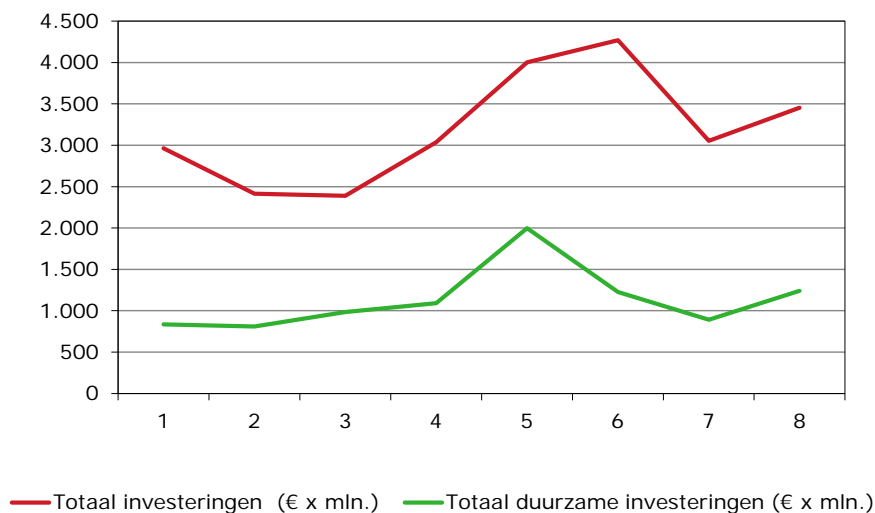

Figuur 4.2 Motieven voor vernieuwing in de land- en tuinbouw, in 2010

a) percentage respondenten met een vernieuwing dat dit motief belangrijk of zeer belangrijk vond voor de belangrijkste bedrijfsvernieuwing; bedrijven kunnen echter meerdere soorten vernieuwingen tegelijk uitvoeren. 'niet van toepassing' is niet meegenomen.

Bron: LEI informatienet, Innovatie enquête 2011 (over het jaar 2010).

Elk jaar wordt op verzoek van de Tweede Kamer het aandeel duurzame investeringen in het totaal aan investeringen in stallen, kassen, machines en installaties berekend. In 2010 is 36% van de investeringen duurzaam (figuur 4.3). Totaal investeringsbedrag wat hierbij hoort is € 1,25 mld. Wanneer er vanuit wordt gegaan dat gemiddeld 2% innovatoren vooral investeren in duurzaamheid, dan investeren de innovatoren jaarlijks ruwweg € 25 mln. in de land- en tuinbouw.

Figuur 4.3 Totale en duurzame investeringen (mln. euro) in de land- en tuinbouw en visserij, 2003-2010

Bron: Wisman et al. (2012) en LEI Informatienet.

Het verbeteren van de marktpositie is komende jaren een belangrijk motief voor ondernemers om te innoveren. In 2011 lag het percentage innovatoren boven het gemiddelde. Verwacht mag worden dat het geïnvesteerde bedrag in duurzaamheid door innovatoren nog wat zou toenemen de komende jaren. Dit is wel sterk afhankelijk van het economische klimaat in de sector en daarbuiten.

Vanuit de interviews is gebleken dat de inschatting van het aantal aanvragers voor de nieuwe regeling onder het huidige niveau van het aantal aanvragers GL+ zal blijven. In zowel 2011 als 2012 (cijfers tot en met 22-11-2012) bedroeg het aantal aanvragers 24. Hiermee is een totaal bedrag aan garanties verstrekt van circa € 28 mln. in 2011 en circa € 14 mln. in 2012 (zie tabel 4.1). In beide jaren bedroeg het beschikbare garantiebudget voor GL+ € 80 mln.

De kredietinstellingen verwachten circa 5 aanvragen per sector per jaar die in aanmerking zouden kunnen komen voor deze regeling. Op basis van aanvragen voor GL en GL+ bestaat de doelgroep voor deze regeling uit de sectoren: melkveehouderij, varkenshouderij, pluimveehouderij, glastuinbouw (sierteelt en glasgroente) en opengrondstuinbouw.

Tabel 4.1

Beschikbaar budget en toekenning Garantstelling Landbouw Plus, 2007-2011

	2007	2008	2009	2010	2011	2012 ¹
Garantie-budget (mln.)	45	55	60	80	80	80
Toegekend (mln.)	41,75	22,5	13,75	15,25	27,67	13,77
Benutting (%)	91	41	23	19	35	17
Aantal aanvragen	39	19	12	16	24	24
Aantal afwijzingen	0	1	1	1	1	4

¹ Cijfers van 2012 zijn tot en met 22-11-2012.

Bron: auditdienst Rijk (2012) evaluatie garantstelling landbouw binnen de context van duurzaamheid.

Wanneer jaarlijks vanuit alle sectoren 5 aanvragen komen dan worden er maximaal 30 aanvragen ingediend. Worden die allemaal goedgekeurd en is hiermee het maximale totale budget van garantstelling per aanvraag van € 2,5 mln. gemoeid dan komt de totale garantstelling op een bedrag van € 75 mln. per jaar uit.

Op basis van bovenstaande cijfers is onze verwachting dat een jaarlijks beschikbaar budget van € 50 mln. voldoende moet zijn om marktintroductie van innovaties in de land- en tuinbouw vanuit de nieuwe garantstelling te ondersteunen. Reden hiervoor is dat waarschijnlijk niet elke aanvraag gebruik zal maken van de volledige garantstelling van € 2,5 mln.

4.3 Default risk

Om een inschatting te maken van het default-risico zou gekeken kunnen worden naar de ervaringen binnen de BMKB-regelingen. In 2010 en 2011 is er een beleidsevaluatie uitgevoerd door Carnegie Consult BV (2011) waaruit blijkt dat het gebruik van het innovatieluw binnen de BMKB-regeling gemiddeld circa 8% van het totale gebruik is. Het gemiddelde verlies op het innovatieluw is berekend op circa 25% van het totale jaarlijkse structurele verlies. Het default-risico bij innovatie binnen de BMKB ligt dus ongeveer een factor 3 hoger dan het gemiddelde.

Als dezelfde verhouding van toepassing is op het risico zoals die berekend is binnen de GL-regeling, zoals genoemd door het ministerie van EZ gesteld op 0,6%, is het gemiddelde default-risico van de regeling 1,8%.

Op basis van bovenstaande cijfers is het reëel om te verwachten dat het default-risico bij een garantstelling marktintroductie innovaties duurzame initiatieven maximaal rond de 2% ligt.

4.4 Bepalen meer-investeringen en beoordeling

Het bepalen van de meer-investeringen voor een innovatie wordt als lastig ervaren. In sommige gevallen, zoals bij de Rondeelstal, is het relatief gemakkelijk. Dit blijkt dan ook uit de interviews. Hierin worden ook enkele voorbeelden besproken zoals het hanteren van investeringsnormen of uniforme bancaire financieringsnormen.

Het hanteren van investeringsnormen zoals die bijvoorbeeld in het KWIN zijn gedefinieerd, is vooral geschikt voor al bestaande alternatieven van de innovatie. Bijvoorbeeld innovatieve huisvesting ten opzichte van 'reguliere' huisvesting. Er kan dan vergeleken worden met behulp van normatieve investeringsbedragen wat de meer-investering is. Daarnaast zou het ook mogelijk kunnen zijn om twee offertes op te stellen of in de offerte de meerprijs van de innovatie te vermelden. Het initiatief wordt duidelijk bij de aanvrager van de regeling gelegd. Hiervoor zou gekeken kunnen worden naar de manier waarop bedrijven nu hun producten op de MIA/VAMIL-lijst kunnen aanmelden. Er is daarvoor een rekentool ontwikkeld waarin wordt aangegeven of er meerkosten/investeringen van toepassing zijn.

Als er geen 'harde' investeringsnormen beschikbaar zijn wordt het bepalen van de meer-investering een nog grotere uitdaging. Voor innovaties die niet te vergelijken zijn met bijvoorbeeld al bestaande productiemiddelen zal een expertinschatting van belang zijn. Ook hier zou er met behulp van offertes enige duidelijkheid kunnen worden verkregen over de meer-investeringen. Als er sprake is van een vernieuwend concept zou ook de totale investering onder de regeling kunnen vallen. Hiervoor is het wel zaak dat er kritisch wordt gekeken naar alle facetten van de innovatie, bij voorkeur door deskundigen. Dit vereist wel een flexibele pool aan deskundigen: immers, de innovaties kunnen uiteenlopende deskundigheid vragen. Vanuit de interviews wordt vooral verwezen naar de SBIR-regeling, zie paragraaf 3.4.2.

4.5 Provisie

Uit de interviews met kredietinstellingen komt naar voren dat er verschillend wordt gedacht over de te hanteren provisie. Drie opties worden genoemd en vervolgens door de onderzoekers bediscussieerd:

1. Aansluiten bij de GL en GL+ (3%)
2. Aansluiten bij de GL voor jonge ondernemers (1%)
3. Provisie afhankelijk van garantiehogte en percentage eigen inbreng.

De eerste optie wordt als hoog gezien. De kapitaalbehoefte bij innovaties is hoog. Zou een ondernemer de volledige garantstelling van € 2,5 mln. aanvragen, dan is een provisie van € 75.000 verschuldigd. Het te verwachten rendement van de innovatie en het rentevoordeel dat de ondernemer krijgt zullen dus op moeten wegen tegen het verminderen van het financieringsrisico. Daarnaast is natuurlijk een hogere provisie gunstig voor de interne financiering van de regeling. De provisie wordt namelijk gebruikt om de regeling kostenneutraal uit te voeren.

Het verlagen van de provisie heeft dus effect op de interne financiering van de uitvoeringskosten binnen het ministerie. Daarnaast zal het wel een extra stimulans vormen voor ondernemers om te innoveren, aangezien het rendement van een innovatie zeer moeilijk is in te schatten. Bij een 'normale' investering via de GL en de GL+ is dit beter in te schatten omdat er geen of weinig ontwikkelkosten en of kinderziektes meer zijn.

De provisie afhankelijk maken van de garantiehogte en daarbij kijken naar het percentage eigen inbreng stimuleert ondernemers om af te lossen. Daarnaast stimuleert het de ondernemer ook om meer eigen financiële middelen in te brengen. Ook dit is weer een rendementsafweging. Bij deze optie ligt de prikkel duidelijk bij de ondernemer zelf. Bij een hoog risico zal de ondernemer waarschijnlijk minder eigen middelen inzetten, waardoor de provisie hoger wordt en vice versa. Te denken is aan een basisprovisie van 1% dat naar gelang de garantstellingshoogte en het percentage eigen middelen oploopt tot 3%.

---

5 Conclusies en aanbevelingen

5.1 Conclusies

- Uit een succesvolle pilot met de bouw van Rondeelstallen is de nieuwe regeling voor financieringen die de innovatieve meer-investeringen financieren voortgekomen; speciaal gericht op innovatieve duurzame concepten.
- Kredietinstellingen hebben behoefte aan een regeling die de introductie van duurzame (systeem)innovaties vergemakkelijkt. Zeker als deze regeling het kapitaalrisico dat innovatieve ondernemers lopen ondervangt. Banken zijn door het economisch klimaat en aangescherpte voorwaarden op het verstrekken van kredieten kritisch en geneigd risico's te mijden.
- Financieringen die de innovatieve meer-investeringen financieren zijn onderdeel van de nieuwe garantstelling.
- De ontheffing van hoofdelijke aansprakelijkheid wordt als noodzakelijk gezien om echte innovatieve initiatieven te stimuleren. De ondernemer wordt hierdoor ondersteund.
- Voor de meer-investering moet het risico van marktfalen zijn afgedekt binnen de garantstelling. Dit betreft naast technisch risico ook commerciële risico.
- De looptijd waarvoor extra ondersteuning nodig is, bestaande uit uitsluiten hoofdelijke aansprakelijkheid en afdekken van marktfalen meer-investeringen, bedraagt maximaal 5 jaar.
- Commitment van retailers en ketensamenwerking is belangrijk om marktintroducties te laten slagen. Echter uit de praktijk blijkt dat het afsluiten van afname-contracten geen zekerheid biedt. Afnamecontracten zijn voor kredietinstellingen niet zaligmakend.
- Kredietinstellingen kijken bij een financieringsaanvraag sterk naar het businessplan en de ondernemer. Het gaat hierbij vooral om de visie op de markt en omgeving en de (financiële) historie die de ondernemer heeft.
- Maatschappelijke organisaties kunnen een bescheiden rol spelen in het ondersteunen van innovatieve duurzame initiatieven. Vooral bij het uitrollen van marktinitiatieven kunnen maatschappelijke organisaties hun bijdrage leveren.
- Het default-risico is in de agrarische sector lager dan in het mkb. Het ingeschatte default-risico ligt voor de regeling GMI maximaal rond de 2%.

5.2 Aanbevelingen

- Maak een afzonderlijke regeling Garantstelling Marktintroductie Innovatie land- en tuinbouw (GMI) die het hele jaar is opengesteld naast de bestaande garantstelling Landbouw en garantstelling Landbouw plus. Bij invulling van de regeling is het belangrijk om helder te communiceren welke soort investeringen voor deze regeling in aanmerking komen. Het benodigd budget wordt geschat op € 50 mln. met een maximumhoogte van de garantstelling per aanvraag van € 2,5 mln. Specifiek aan deze regeling is dat voor maximaal de eerste 5 jaar hoofdelijke aansprakelijkheid is uitgesloten en dat de meer-investering volledig door de overheid is afgedekt voor het risico van marktfalen. Na het verstrijken van deze termijn is een belangrijk deel van het risico van marktintroductie voorbij en kunnen dezelfde voorwaarden gelden als bij Garantstelling Landbouw Plus.
- Sluit voor de hoogte van de garantstelling aan bij de huidige Garantstelling plus. Dit betekent 80% garantstelling van de lening en de mogelijkheid van achtergestelde lening.
- Geschat wordt dat jaarlijks 5 aanvragen per sector worden ingediend. Het totale benodigde budget wordt daarmee geschat op € 50 mln. Dit zou voldoende moeten zijn om marktintroductie van innovaties vanuit de nieuwe garantstelling te ondersteunen. Budget is hiermee gelijk aan jaarlijks beschikbaar budget voor garantstelling Landbouw.
- Zorg voor heldere uitgangspunten van de regeling. Betrek alle typen duurzame innovaties die vertaald worden naar de markt in de regeling. Sluit hierbij aan bij de sectorale innovatieagenda's die vanuit de topsectoren zijn opgesteld.

-
- Maak voor het bepalen van meer-investering van het innovatieve deel waar mogelijk gebruik van KWIN-normen. Neem in ogenschouw waar normen ontbreken flexibiliteit rondom het vaststellen van de meer-investering vanuit betrokkenen ondernemer en financier.
  - Laat aanvragers verantwoordelijk zijn voor het bepalen van de meer-investeringen van de innovatie als de meer-investering relatief eenvoudig is te bepalen. Creëer de mogelijkheid van het raadplegen van deskundigen voor het bepalen van de meer-investeringen van innovaties waarbij dit lastiger is.
  - Voor het raadplegen van deskundigen zou een inventarisatie kunnen worden gemaakt van de benodigde deskundigheid en de bijbehorende personen. Dit kan ook aanvraag-specifiek zijn omdat niet altijd vooraf duidelijk is welke deskundigheid benodigd is.
  - Laat de beoordeling van de aanvragen uitvoeren door een onafhankelijke commissie van deskundigen. Binnen die commissie moet er dan een kader zijn van wat onder duurzaam en innovatief verstaan dient te worden, en kan waar nodig ook gemotiveerd worden waarom een initiatief niet in aanmerking komt voor een garantstelling. Zonder meer aansluiten bij bestaande fiscale regelingen zoals VAMIL, MIA, enzovoort of voldoen aan de eisen van GLK of MDV is niet mogelijk omdat veel van de innovaties nog niet beschreven staan in deze lijsten. De genoemde commissie zou viermaal per jaar bij elkaar dienen te komen om de doorlooptijd van de financieringsprocessen niet te veel op te laten lopen.
  - Hanteer een redelijke provisie. Een optie zou kunnen zijn om de provisie afhankelijk te laten zijn van het kapitaalrisico en de inbreng van eigen middelen. Denken aan een basispremie van 1% oplopend tot 3% naargelang de garantstellingshoogte toeneemt en het percentage eigen middelen afneemt.

Literatuur en websites

Berkhout, P. en P. Roza (red.), 2012. *Landbouw-Economisch Bericht 2012*. Rapport 2012. Den Haag: LEI.

Bont, K. de, R. Jongeneel, B. Smit, S. van Dijk en P. de Wolf, 2010. *Stimuleren van concurrentie en duurzaamheid bij nieuw Europees landbouwbeleid*. Den Haag: LEI.

Brundtland Commissie, 1987. *Report of the World Commission on Environment and Development: Our Common Future*. Oslo.

Carnegie Consult BV., 2011. *BMKB Beleidsevaluatie 2005-2010*. Carnegie Consult BV Maarsen.

Commissie Van Doorn, 2011. *Al het vlees duurzaam. De doorbraak naar een gezonde, veilige en gewaardeerde veehouderij in 2020*. Den Bosch.

Galen, M. van, 2012. *Innovatie en vernieuwing in de land- en tuinbouw in 2010 gedaald*. LEI Agrimonitor, Den Haag.

Galen, M. van en R. van der Meer, 2013. *Aantal innoverende bedrijven in de land- en tuinbouw verder gedaald*. LEI Agrimonitor, Den Haag.

Galen, M. van, C.C. de Lauwere, M.N.A. Ruijs, P.L. de Wolf, T. Bakker, S.M. van Dijk en H.A.B. van der Meulen, 2011. *Duurzaamheid, innovatie en risico, vier cases uit de agrarische sector*. LEI rapport 2011-078. Den Haag.

LNV, Minister Verburg steunt bouw tweede Rondeelstal.
<http://www.rijksoverheid.nl/nieuws/2010/09/17/minister-verburg-steunt-bouw-tweede-rondeelstal.html>. 2010.

Wisman, A., P.W. Blokland, G. Jukema en R. van der Meer, 2012. *Protocol invulling Duurzaamheidsindicator DP01 begroting 2013*. Den Haag: LEI.

Bijlage 1   Overzicht regelingen

Garantstelling Landbouw en

Garantstelling Landbouw Plus

In de onderstaande matrix zijn de diverse kenmerken¹ van de regeling weergegeven.

	Garantstelling Landbouw	Garantstelling Landbouw +
Type bedrijf	Agrarische onderneming die minimaal 50% van de bruto-omzet uit de primaire productie van de landbouw haalt. Onder landbouw vallen akkerbouw, tuinbouw en veehouderij.	Glastuinders en veehouders (50% van de bruto-omzet uit primaire productie) die duurzaam en milieuvriendelijk willen investeren.
Soorten investering	Voor ondernemers die een klein of middelgroot landbouwbedrijf (< 250 werknemers) beginnen, overnemen, verbeteren of instandhouden. Kosten in aanmerking komen voor garantstelling zijn investeringen gericht op: <ul style="list-style-type: none"> • verlagen van de productiekosten • verbeteren en het omschakelen van de productie • verhogen van de kwaliteit van landbouwproducten • verbeteren van het milieu, hygiëne of dierenwelzijn 	Dezelfde voorwaarden als bij regulier borgstellingsfonds waarbij minimaal 50% van de investeringen duurzaam en milieuvriendelijk is. Voor glastuinbouwbedrijven: <ul style="list-style-type: none"> • De ondernemer investeert in een Groen Label Kas. • Of: hij/zij koopt grond voor de glastuinbouw en dit perceel is minimaal 80 meter breed met een lengte-breedteverhouding van 2: 1. Voor veehouderijbedrijven: <ul style="list-style-type: none"> • De ondernemer investeert in een melkveeststal, varkensstal of pluimveeststal die voldoet aan de eisen van de Maatlat Duurzame Veehouderij.
Uitgesloten	<ul style="list-style-type: none"> • kosten die door de overheid gesubsidieerd of gefinancierd worden bij de Regeling LNV-Subsidies (RLS) • debetrente • aankoop van bouwgrond** • aankoop van productierechten • aankoop van dieren, planten en de aanplant van eenjarige gewassen • vervangingsinvesteringen • leges • reguliere investeringen • eigen arbeid • herfinanciering van schulden • btw 	Zelfde aspecten als bij de reguliere Garantstelling.
Hoogte Garantstelling (absoluut)	<ul style="list-style-type: none"> • De aanvullende lening waarvoor EL&I garant staat, kan nooit meer zijn dan twee derde van het totale investeringsbedrag. • Daarnaast kan de aanvullende lening niet meer zijn dan de investeringen waarvoor garantstelling kan worden verkregen. • 40 jaar en ouder, maximaal € 600.000 • < 40 jaar en startend ondernemer*, € 1.200.000 • Minimale hoogte is € 50.000 	<ul style="list-style-type: none"> • De aanvullende lening waarvoor EL&I garant staat, kan nooit meer zijn dan twee derde van het totale investeringsbedrag. • Daarnaast kan de aanvullende lening niet meer zijn dan de investeringen waarvoor garantstelling kan worden verkregen. • een maximum van € 2,5 mln.
Provisie	<ul style="list-style-type: none"> • 40 jaar en ouder, provisie 3% • < 40 jaar en startend ondernemer*, provisie 1% 	3% provisie
Hoogte Garantstelling bij in gebreke stelling (relatief)	80% van de resterende lening wordt gecompenseerd door de Garantstelling. 20% is voor rekening van de financier.	Zelfde aspecten als bij de reguliere Garantstelling.

¹ Brochure garantstelling Landbouw (www.hetInvloket.nl/txmpub/files/?p_file_id=18753) en Drs. M.J.M. Verhagen, brief aan de 2e kamer d.d. 9 oktober 2012, Halfjaarsrapportage inzake de benutting van de EL&I-financieringsinstrumenten en openstelling Borgstellingsregeling MKB voor niet-bancaire financiers.

	Garantstelling Landbouw	Garantstelling Landbouw+
Aansprakelijkheid ondernemer	Hoofdelijk	Hoofdelijk
Jaarlijks beschikbaar bedrag	Maximaal € 50.000.000	Maximaal € 50.000.000
Relatie met een eventuele vorige aanvraag	De aanvrager heeft in totaal, inclusief de garantstelling die aangevraagd wordt, minder dan € 2,5 mln. aan garantstellingen uitstaan. Aflossingen die al gedaan zijn worden hier van afgehaald.	Zelfde aspecten als bij de reguliere Garantstelling.
Ontwikkeling liquiditeit van de begroting na investering.	Na uitvoering van het investeringsplan is voldoende liquiditeitsruimte voor tegenvallers en voor noodzakelijke vervangingsinvesteringen.	Zelfde aspecten als bij de reguliere Garantstelling.
Bancair aansprakelijk vermogen	Minimaal 15% van het balanstotaal	Zelfde aspecten als bij de reguliere Garantstelling.
Looptijd	De lening met garantstelling wordt lineair afgelost en heeft een maximale looptijd van twintig jaar.	Zelfde aspecten als bij de reguliere Garantstelling.
Achterstelling mogelijk	Nee	Mogelijk indien het bedrag van de achtergestelde lening niet hoger is dan het eigen vermogen van het bedrijf. De looptijd van de achtergestelde lening is maximaal tien jaar waarbij de lening niet lineair hoeft te worden afgelost.

Bijlage 2   Geïnterviewde personen

Cor Bruns - ING bank

Bernd Feenstra - ABN AMRO bank

Cor Hendriks - Rabobank

Wim Thus - Rabobank

LEI Wageningen UR
Postbus 29703
2502 LS Den Haag
T +31 (0)70 335 83 30
E publicatie.lei@wur.nl
www.wageningenUR.nl/lei

LEI Nota 13-088

LEI Wageningen UR verricht sociaaleconomisch onderzoek en is de strategische partner voor overheden en bedrijfsleven op het gebied van duurzame en economische ontwikkeling binnen het domein van voeding en leefomgeving. Het LEI maakt deel uit van Wageningen UR (University & Research centre). Daarbinnen vormt het samen met het Departement Maatschappijwetenschappen van Wageningen University en het Wageningen UR Centre for Development Innovation van de Social Sciences Group.

De missie van Wageningen UR (University & Research centre) is 'To explore the potential of nature to improve the quality of life'. Binnen Wageningen UR bundelen 9 gespecialiseerde onderzoeksinstituten van stichting DLO en Wageningen University hun krachten om bij te dragen aan de oplossing van belangrijke vragen in het domein van gezonde voeding en leefomgeving. Met ongeveer 30 vestigingen, 6.500 medewerkers en 10.000 studenten behoort Wageningen UR wereldwijd tot de aansprekende kennisinstellingen binnen haar domein. De integrale benadering van de vraagstukken en de samenwerking tussen verschillende disciplines vormen het hart van de unieke Wageningen aanpak.

To explore
the potential
of nature to
improve the
quality of life

LEI Wageningen UR
Postbus 29703
2502 LS Den Haag
Nederland
E publicatie.lei@wur.nl
T +31 (0)70 335 83 30
www.wageningenUR.nl/lei

LEI-nota 13-088

LEI Wageningen UR verricht sociaal-economisch onderzoek en is de strategische partner voor overheden en bedrijfsleven op het gebied van duurzame- en economische ontwikkeling binnen het domein van voeding en leefomgeving. Het LEI maakt deel uit van Wageningen UR (University & Research centre). Daarbinnen vormt het samen met het Departement Maatschappijwetenschappen van Wageningen University en het Wageningen UR Centre for Development Innovation van de Social Sciences Group.

De missie van Wageningen UR (University & Research centre) is 'To explore the potential of nature to improve the quality of life'. Binnen Wageningen UR bundelen 9 gespecialiseerde onderzoeksinstituten van stichting DLO en Wageningen University hun krachten om bij te dragen aan de oplossing van belangrijke vragen in het domein van gezonde voeding en leefomgeving. Met ongeveer 30 vestigingen, 6.500 medewerkers en 10.000 studenten behoort Wageningen UR wereldwijd tot de aansprekende kennisinstellingen binnen haar domein. De integrale benadering van de vraagstukken en de samenwerking tussen verschillende disciplines vormen het hart van de unieke Wageningen aanpak.